

Марченко О. А.

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки, готельно-ресторанного
та туристичного бізнесу,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4727-3183>

Oksana Marchenko

Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University

Козін І. П.

здобувач III рівня вищої освіти (PhD) спеціальності 051 Економіка,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-1302-2201>

Ivan Kozin

Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University

ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ САНАТОРНО-КУРОРТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

INSTITUTIONAL MECHANISMS FOR ENSURING RESILIENCE AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UKRAINE'S SANATORIUM-RESORT SYSTEM IN THE POST-WAR PERIOD

Анотація. У статті досліджено теоретико-прикладні аспекти формування та функціонування інституційних механізмів, спрямованих на забезпечення стійкості (resilience) та сталого розвитку санаторно-курортної системи України в умовах післявоєнного відновлення. Актуальність дослідження зумовлена критичними руйнуваннями туристичної та санаторно-курортної інфраструктури, екологічною деградацією територій та необхідністю адаптації системи управління до нових безпекових і соціально-економічних реалій. Метою статті є обґрунтування концептуальної моделі інституційного забезпечення, що базується на синергії державного регулювання, ринкових інструментів та ініціатив територіальних громад для реалізації стратегії «Build Back Better». Наукова новизна отриманих результатів полягає у формуванні авторського бачення «інституційної стійкості» рекреаційної сфери як здатності системи до швидкої трансформації через впровадження гнучких правових режимів та цифрових інструментів управління. Доведено, що ключовим механізмом відновлення має стати створення спеціальних курортних кластерів із пріоритетним страхуванням воєнних ризиків та податковими стимулами для «зелених» інвестицій. Основними результатами дослідження є розробка механізмів впровадження національної цифрової платформи, яка забезпечить прозорість моніторингу природних ресурсів та спростить залучення іноземного капіталу. Обґрунтовано необхідність інституціоналізації реабілітаційної функції курортів як стратегічного напрямку соціальної політики держави щодо ветеранів та населення, постраждалого внаслідок війни. Визначено, що впровадження принципів European Green Deal є обов'язковою умовою інтеграції українських курортів до європейського туристичного простору. Висновки підкреслюють, що успіх післявоєнної відбудови санаторно-курортної системи залежить від ефективності публічно-приватного партнерства та децентралізації управління ресурсами. Практична значущість роботи полягає у можливості використання запропонованих рекомендацій при розробці регіональних стратегій розвитку курортних комплексів та оновленні профільного законодавства України.

Ключові слова: інституційні механізми, санаторно-курортна система, сталість, сталий розвиток, публічно-приватне партнерство, інвестиційна привабливість, цифрова трансформація, євроінтеграція, нормативно-правове регулювання, рекреаційні кластери.

Abstract. The article explores the theoretical and applied aspects of the formation and functioning of institutional mechanisms aimed at ensuring resilience and sustainable development of Ukraine's sanatorium-resort system in the context of post-war recovery. The relevance of the study is driven by the extensive destruction of tourism and sanatorium-resort infrastructure, environmental degradation of territories, and the need to adapt the governance system to new security and socio-economic realities. The purpose of the article is to substantiate a conceptual model of institutional support based on the synergy of state regulation, market instruments, and initiatives of territorial communities for the implementation of the "Build Back Better" strategy. The research employs a set of general scientific methods: system analysis – to examine the structure of the sanatorium-resort system; institutional approach – to identify barriers in the regulatory and legal framework; and comparative method – to adapt European experience of post-conflict recovery (in particular, the cases of Croatia and Georgia). The scientific novelty of the obtained results lies in the development of an authorial vision of «institutional resilience» of the recreational sector as the ability of the system to undergo rapid transformation through the introduction of flexible legal regimes and digital governance tools. It is demonstrated that a key recovery mechanism should be the creation of specialized resort clusters with priority

war-risk insurance and tax incentives for green investments. The main results of the study include the development of mechanisms for implementing a national digital platform that will ensure transparency in monitoring natural resources and facilitate the attraction of foreign capital. The necessity of institutionalizing the rehabilitation function of resorts as a strategic direction of state social policy for veterans and populations affected by the war is substantiated. It is determined that the implementation of the principles of the European Green Deal is a prerequisite for the integration of Ukrainian resorts into the European tourism space. The conclusions emphasize that the success of post-war reconstruction of the sanatorium-resort system depends on the effectiveness of public-private partnerships and the decentralization of resource management. The practical significance of the study lies in the possibility of applying the proposed recommendations in the development of regional strategies for the advancement of resort complexes and in updating the sectoral legislation of Ukraine.

Keywords: institutional mechanisms, sanatorium-resort system, resilience, sustainable development, public-private partnership, investment attractiveness, digital transformation, European integration, regulatory framework, recreational clusters.

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження зумовлена безпрецедентними викликами, з якими зіткнулася санаторно-курортна система України внаслідок повномасштабної збройної агресії. За даними звіту KSE Institute, станом на листопад 2024 року прямі збитки інфраструктури культури, спорту та туризму сягнули 4 млрд. доларів, а загальна кількість пошкоджених або зруйнованих об'єктів у цих сферах перевищила 3,9 тисячі одиниць [5]. Масштабне руйнування інфраструктури, втрата контролю над унікальними природно-заповідними територіями та екологічна деградація роблять традиційні методи управління малоефективними.

Це актуалізує потребу у принципово нових інституційних механізмах, здатних сформувати системну стійкість (resilience) галузі. Пріоритетність дослідження підтверджується положеннями Національного плану відновлення України, який передбачає не лише фізичну відбудову об'єктів, а й стратегічну трансформацію курортного сектору на засадах «зеленої» економіки та цифровізації. Окрім того європейський вектор розвитку вимагає імплементації стандартів ЄС щодо безпеки та якості послуг, що неможливо без оновлення нормативно-правової бази та впровадження інструментів публічно-приватного партнерства. Необхідність збалансування економічних інтересів держави, потреб громад у реабілітації та збереження природно-ресурсного потенціалу в умовах післявоєнної відбудови визначило критичну важливість і своєчасність даного наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх вітчизняних досліджень свідчить про глибоку трансформацію наукових підходів до розвитку санаторно-курортної сфери, де основний фокус змістився з кількісного зростання на інституційну стійкість та адаптивність в умовах воєнного стану.

Сучасні напрацювання українських вчених можна згрупувати за ключовими напрямками: М. Барна [1] детально досліджує виклики та загрози для санаторно-курортної галузі під час війни, а також обґрунтовує регіональні аспекти післявоєнної відбудови. Питання формування стійких бізнес-моделей, здатних адаптуватися до мінливого ринку, розглядаються у роботах Т. Безверхнюк [2], яка акцентує увагу на ресурсному забезпеченні та потенціалі курортної сфери як драйвера національного відновлення. Вчені наголошують на необхідності усунення інституційних бар'єрів та оновлення нормативно-правової бази, що відповідало б актуальним стратегіям розвитку до 2026 року.

В. Кифяк [3] розробляє моделі формування дестинацій санаторно-курортного типу, що інтегрують медичну та рекреаційну складові. З'являються нові напрями, як-от «retreat-туризм» (психофізіологічна

реабілітація) та агротуризм, які вчені розглядають як інструменти сталого розвитку територіальних громад. А. Постол [4,9] та Н. Бабко [9] в своїх дослідженнях наголошують на економічній ефективності адаптивного управління санаторно-курортними комплексами в умовах кризової економіки.

Українські вчені обґрунтовують перехід до «зеленої» моделі функціонування курортів, що передбачає мінімізацію антропогенного впливу та впровадження енергоефективних технологій у межах Energy Strategy of Ukraine 2050.

Аналіз зарубіжного наукового дискурсу дозволяє адаптувати успішний міжнародний досвід до українських реалій, зокрема в контексті «resilience-management» (управління стійкістю) та відновлення території після масштабних криз і конфліктів. Зарубіжні провідні дослідники S. Huang [8] та D.L. Senbeto [8], розглядають інституційну стійкість не просто як здатність до повернення у докризовий стан, а як можливість для стрімкого розвитку. Їхні праці доводять, що успішна відбудова курортного комплексу потребує гнучких інституційних структур, здатних до швидкої трансформації у відповідь на зовнішні виклики.

Досвід постконфліктного відновлення висвітлено у дослідженнях хорватських вчених Т. Wiskulski [11] та S. Tisma [10], які аналізували досвід відновлення Хорватії в постконфліктний період. Вони підкреслюють, що ключовим інституційним механізмом стало створення державних агенцій із залучення інвестицій та переорієнтація з масового туризму на преміальний та оздоровчий сегменти з високою доданою вартістю.

Дослідник С.М. Hall [7] наголошує на важливості впровадження принципів European Green Deal у процесі рекреаційного планування. Вони обґрунтовують, що післявоєнна інфраструктура має будуватися на засадах енергоефективності та циркулярної економіки, що є обов'язковою умовою отримання міжнародного партнерства.

Праці експертів Світового банку та UN Tourism акцентують увагу, що в умовах дефіциту державного бюджету після війни, основним механізмом відновлення стає PPP. Вони пропонують моделі розподілу ризиків, де держава забезпечує інституційні гарантії та базову інфраструктуру, а приватний сектор – сервісну складову та якісний туристичний продукт.

Сучасні зарубіжні автори D. Buhalis [6] та L. Efthymiou [6], досліджують роль цифровізації як інституційного інструменту управління. Створення цифрових двійників територій та використання Big Data для прогнозування потоків розглядаються як засоби підвищення ефективності управління ресурсами в умовах обмеженості.

Зарубіжна наукова думка підтверджує, що успіх післявоєнної відбудови України залежить від поєднання державних інституційних гарантій, екологічних стандартів ЄС та активного залучення приватного капіталу через сучасні цифрові платформи. Незважаючи на значну кількість напрацювань, питання специфічних інституційних механізмів, які б об'єднували державне стимулювання, приватні інвестиції та соціальний запит на реабілітацію у післявоєнний період, залишаються недостатньо висвітленими, що й визначило вибір напряму нашого дослідження.

Мета статті. Метою статті є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо формування ефективних інституційних механізмів, які забезпечать відновлення, стійкість (resilience) та сталий розвиток санаторно-курортної системи України у післявоєнний період.

Вклад основного матеріалу дослідження. Фундаментальна трансформація санаторно-курортної системи (СКС) України в повоєнний період потребує переходу від фрагментарних заходів відновлення до формування комплексної архітектури інституційних механізмів, що забезпечують її стійкість та сталий розвиток. В умовах дефіциту ресурсів та високих безпечових ризиків інституційна стійкість має розглядатися як здатність системи не лише протистояти зовнішнім викликам, а й адаптивно розвиватися через оновлення регуляторних норм, організаційних структур та інструментів взаємодії між державою, бізнесом і громадами.

Ключовим вектором розбудови інституційного середовища є радикальне оновлення нормативно-правового поля. Необхідна розробка та імплементація Закону «Про особливості відновлення курортно-рекреаційних територій у повоєнний період», який би запроваджував спеціальні режими інвестування та спрощені процедури землекористування для об'єктів, що відбудовуються на засадах енергоефективності та екологічності.

Важливим аспектом є інституціоналізація статусу «курорту загальнодержавного значення» як зони пріоритетного розвитку з наданням податкових канікул для «зелених» стартапів у сфері рекреації. Це дозволить залучити капітал у технологічну модернізацію санаторно-курортного фонду, значна частина якого наразі є морально застарілою.

Економічний механізм стійкості має базуватися на диверсифікації джерел фінансування та впровадженні інноваційних фінансових інструментів [4]. Провідна роль тут відводиться публічно-приватному партнерству (ППП) у форматі концесійних угод та спільних інвестиційних проєктів. Держава повинна забезпечити «м'яку» інфраструктуру – інституційні гарантії захисту прав інвесторів, страхування воєнних ризиків та розвиток транспортно-логістичних вузлів, тоді як приватний сектор – гнучкість управління та інноваційність сервісів.

Створення спеціалізованого Державного фонду рекреаційної реновації, наповнення якого здійснюватиметься за рахунок цільових міжнародних грантів та майбутніх репараційних виплат, забезпечить сталий фінансовий потік для довгострокових проєктів.

Створення Державного фонду рекреаційної реновації є стратегічно важливим кроком для відновлення

людського капіталу та екологічного потенціалу України. Такий інституційний механізм дозволить відійти від точкового відновлення об'єктів до системної ревіталізації рекреаційних зон. За результатами дослідження наводимо розширене висвітлення концепції, структури та механізмів роботи такого Фонду:

1. Візія та стратегічна мета Фонду – створення сучасної мережі рекреаційних об'єктів (санаторіїв, реабілітаційних центрів, національних парків, бальнеологічних курортів), які відповідають міжнародним стандартам інклюзивності та енергоефективності.

Ключовими напрямками функціонування Фонду є:

– Медична реабілітація, відновлення фізичного та ментального здоров'я ветеранів та цивільних осіб, що постраждали внаслідок бойових дій.

– Екологічне відновлення, реновація природно-заповідного фонду, що постраждав від бойових дій.

– Економічне стимулювання, створення робочих місць у деокупованих та прифронтових регіонах через розвиток сервісної економіки.

2. Джерела наповнення: Гібридна модель фінансування фонду базуватиметься на принципі багатоканального надходження коштів, що забезпечить його стабільність:

– Цільові міжнародні гранти, залучення коштів через платформи Світового банку та фондів сталого розвитку. Гранти спрямовуються на «зелену» реновацію та інклюзивні рішення.

– Майбутні репараційні виплати передбачають використання конфіскованих активів РФ або виплат за екологічну шкоду (екоцид). Це довгостроковий ресурс для масштабних інфраструктурних проєктів.

– Спільне інвестування з приватним сектором, де держава через Фонд покриває частину капітальних витрат, а бізнес забезпечує операційне управління.

3. Для забезпечення довіри донорів Фонд має працювати на принципах прозорості:

– Створення наглядової ради, до складу якої мають входити представники уряду, міжнародних фінансових інституцій та експерти з рекреаційного менеджменту.

– Цифровізація фонду, всі проєкти проходять через систему DREAM (Digital Restoration Ecosystem for Accountable Management) для моніторингу витрат у реальному часі.

– Критерії відбору зорієнтовані на пріоритет проєктів із високим соціальним впливом (кількість осіб, що пройшли реабілітацію) та екологічною доцільністю.

4. Очікувані переваги функціонування Фонду:

– Соціальні передбачають доступ до якісного оздоровлення для мільйонів українців, що постраждали внаслідок війни.

– Економічні орієнтовані на перетворення депресивних регіонів на туристичні магніти; залучення валютних надходжень через іноземних пацієнтів (медичний туризм).

– Екологічні передбачають впровадження технологій рециклінгу та відновлюваної енергетики безпосередньо в об'єктах рекреації.

5. Ризики та запобіжники:

– Ризик: Неритмічність надходження репарацій. Рішення: Формування резервного капіталу за рахунок грантових коштів на перших етапах.

– Ризик: Корупційні зловживання при будівництві.
Рішення: Обов'язковий міжнародний аудит кожного великого проекту.

Державний фонд рекреаційної реновації передбачає не просто «касу» для будівництва, а інструмент перетворення України на європейський хаб реабілітації та екологічного відпочинку.

Екологічна стійкість у повоєнний період набуває критичного значення через необхідність подолання наслідків екоциду. Інституційні механізми мають передбачати впровадження системи обов'язкового екологічного аудиту для всіх рекреаційних об'єктів та цифровізацію кадастру природних лікувальних ресурсів [8]. Запровадження принципів циркулярної економіки (мінімізація відходів, рециклінг води) має стати обов'язковою умовою отримання державної підтримки. Такий підхід корелює з вимогами European Green Deal та дозволяє українським курортам інтегруватися у європейський туристичний простір.

Соціальна складова інституційного механізму має бути переорієнтована на формування потужного реабілітаційного кластера. Санаторно-курортна система повинна стати базовою платформою для медико-психологічного відновлення ветеранів та цивільного населення, постраждалого внаслідок збройної агресії. Це вимагає створення нових державних стандартів надання реабілітаційних послуг та запровадження механізмів державного замовлення на оздоровлення пільгових категорій громадян.

Сучасні виклики, зумовлені наслідками збройної агресії, вимагають фундаментального переосмислення ролі та місця санаторно-курортної галузі в структурі державного управління. Сьогодні соціальна складова інституційного механізму цієї сфери має бути радикально переорієнтована на формування потужного реабілітаційного кластера. Це не просто галузева зміна, а стратегічний перехід від традиційної моделі «відпочинку та профілактики» до створення високотехнологічної системи відновлення людського капіталу.

У межах цієї парадигми санаторно-курортна система повинна стати базовою платформою для всебічного медико-психологічного відновлення ветеранів та цивільного населення. Використання унікальних природних лікувальних ресурсів у поєднанні з сучасними доказовими методами реабілітації дозволить забезпечити безперервність циклу лікування – від госпітального етапу до повної соціальної адаптації особи.

Створення реабілітаційного кластера передбачає інтеграцію медичних, наукових та соціальних інституцій у єдиний простір. Це дозволить впровадити спеціалізовані програми для лікування мінно-вибухових травм, нейрореабілітації та подолання посттравматичного стресового розладу. Водночас інституційне оновлення має базуватися на принципах інклюзивності та безбар'єрності, перетворюючи заклади на центри, де кожен постраждалий отримує допомогу за найвищими міжнародними стандартами.

Таким чином, переорієнтація санаторно-курортної інфраструктури на потреби реабілітації є ключовим елементом державної політики, що дозволить не лише ефективно повертати захисників до активного життя, а й забезпечити психологічну стійкість та відновлення всього суспільства, що постраждало від війни.

Цифрова трансформація виступає каталізатором усіх зазначених процесів. Створення Національної цифрової екосистеми курортів (e-Resort) забезпечить прозорість моніторингу використання природних ресурсів, спростить доступ інвесторів до інформації про вільні земельні ділянки та дозволить впровадити системи Smart Destination для управління туристичними потоками.

У підсумку, синергія оновленого законодавства, інклюзивних фінансових моделей та цифрових інструментів створить стійкий каркас для відродження курортного сектору як висококонкурентного сегмента національної економіки України в умовах невизначеності.

Висновки. У результаті проведеного дослідження обґрунтовано, що відновлення санаторно-курортної системи України у повоєнний період неможливе без докорінної трансформації її інституційного середовища.

Основними результатами роботи є наступні положення:

– Концептуалізація інституційної стійкості. Визначено, що стійкість (resilience) галузі в повоєнний час має базуватися на здатності інститутів адаптуватися до безпекових викликів та екологічних наслідків війни. Це потребує переходу від жорсткого централізованого управління до гнучких моделей, що поєднують державні гарантії, ринкові стимули та активну роль територіальних громад.

– Пріоритетність регуляторних реформ. Встановлено, що ключовим інституційним механізмом має стати розробка спеціального законодавства про «реабілітаційно-рекреаційні кластери» та зони пріоритетного розвитку. Це дозволить впровадити дієві інструменти страхування воєнних ризиків та податкові преференції для інвесторів, які реалізують проекти за принципами «Build Back Better».

– Економічна децентралізація та ППП. Доведено, що в умовах бюджетного дефіциту критичного значення набувають механізми публічно-приватного партнерства. Запропоновано створення регіональних фондів рекреаційного відновлення, які стануть прозорими майданчиками для акумуляції міжнародної допомоги, приватного капіталу та репараційних коштів.

– Екологічна та соціальна домінанта. Обґрунтовано необхідність жорсткої інституціоналізації екологічних стандартів згідно з European Green Deal. Курортна сфера повинна стати частиною національної системи реабілітації, що вимагає розробки нових державних стандартів надання оздоровчих послуг для ветеранів та населення, постраждалого внаслідок війни.

– Цифрова трансформація управління. Визначено, що впровадження національної цифрової платформи (e-Resort) є необхідною умовою для подолання корупційних ризиків, прозорого моніторингу використання природних ресурсів та підвищення інвестиційної привабливості територій.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі полягають у розробці конкретних методик оцінки інституційної ефективності управління санаторно-курортними ресурсами на рівні окремих територіальних громад.

Бібліографічний список:

1. Барна М.Ю., Іванюк У.В., Стецик Я.В. Організаційно-економічні аспекти розвитку регіонального туризму. *Академічні візії*. 2025. № 43. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15682156>
2. Безверхнюк Т.М., Азарова І.Б. Проблемні питання планування відновлення територіальних громад і регіонів у контексті євроінтеграції України і викликів воєнного стану. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2024. № 2(89). С. 273–279. DOI: <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2024.2.39>
3. Кишак В., Кишак О., Гишук, Р. Соціально-економічний потенціал туризму у відновленні економіки територіальних громад: *Організаційно управлінські основи розвитку територіальних громад в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення: колективна монографія* / за ред. А.А. Вдовічена. Чернівці: Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ, 2025. С. 227–238.
4. Марченко О., Постол А., Сальнікова М. Формування концептуальних напрямів розвитку туризму в умовах невизначеності. *Наукове видання «Український економічний часопис»*. 2024. № 6. С. 49-51. DOI: <http://doi.org/10.32782/2786-8273/2024-6-8>
5. Щорічні звіти KSE Institute. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2025/02/KSE_Damages_Report-November-2024-UA.pdf
6. Buhalis D., Efthymiou L., Uzunboyu N., Thrassou A. Charting the progress of technology adoption in tourism and hospitality in the era of industry 4.0. *Euromed Journal of Business (EMJB)*. 2024. №19(1). Pp. 1–20. DOI: <https://doi.org/10.1108/EMJB-11-2023-0310>
7. Hall C.M., Seyfi S., Koupaei S.N. Politics and the sustainable development goals: Tourism Agenda 2030 perspective article. *Tourism Review*. 2023. № 78(2). Pp. 314–320. DOI: <https://doi.org/10.1108/TR-10-2022-0498>
8. Huang S., Senbeto D.L. Perspectives on destination resilience and innovation in sustainable tourism. *Tourism and Hospitality*. 2026. №7(3): 82. DOI: <https://doi.org/10.3390/tourhosp7030082>
9. Marchenko O., Postol A., Marusei T., Babko N., Semendiak V., Salnikova M. Trends and characteristics of the Ukrainian touristic industry development in war conditions and the prospects for emerging from the crisis. *Revista de la universidad del Zulia*. 2024. № 15(42). Pp. 407–427. DOI: <https://doi.org/10.46925/rdluz.42.23>
10. Tišma S., Demonja D., Malić-Limari S., Janković M. Protected natural areas at the intersection of tourism growth and threats: resilience challenges in Croatia. *Journal of the Geographical Institute «Jovan Cvijić» SASA*. 2025. №75(2). Pp. 269–283. DOI: <https://doi.org/10.2298/IJGI250211008T>
11. Wiskulski T. Changes of tourism in Croatia in the post-socialist period. *Journal of Geography, Politics and Society*. 2019. № 9(3). Pp. 14–22. DOI: <https://doi.org/10.26881/jpgs.2019.3.03>

References:

1. Barna M.Iu., Ivaniuk U.V., Stetsyk Ya.V. (2025) Orhanizatsiino-ekonomichni aspekty rozvytku rehionalnoho turyzmu [Organizational and economic aspects of regional tourism development]. *Akademichni vizii – Academiv Visions*, vol. 43. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15682156>
2. Bezverkhniuk T.M., Azarova I.B. (2024). Problemni pytannia planuvannia vidnovlennia terytorialnykh hromad i rehioniv u konteksti yevrointehratsii Ukrainy i vylykiv voiennoho stanu [Problem issues of planning the restoration of territorial communities and regions in the context of the european integration of Ukraine and the challenges of martial state]. *Visnyk Khersonskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu – Visnyk of Kherson National Technical University*, vol. 2(89), pp. 273–279. DOI: <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2024.2.39>
3. Kyfiak V., Kyfiak O., Hyschchuk, R. (2025). Sotsialno-ekonomichniyi potentsial turyzmu u vidnovlenni ekonomiky terytorialnykh hromad [The Socio-Economic Potential of Tourism in the Recovery of Territorial Community Economies]. In A.A. Vdovichena (Eds.). *Orhanizatsiino upravliniski osnovy rozvytku terytorialnykh hromad v umovakh voiennoho stanu ta povoiennoho vidnovlennia: kolektyvna monohrafiia* [Organizational and managerial foundations for the development of territorial communities under martial law and in the context of post-war recovery: a collective monograph]. Chernivtsi. (in Ukrainian).
4. Marchenko O., Postol A., Salnikova M. (2024). Formuvannia kontseptualnykh napriamiv rozvytku turyzmu v umovakh nevyznachenosti [The formation of the conceptual directions of the development of tourism in the conditions of the uncertainty]. *Ukrainskyi ekonomichnyi chasopys – The Ukrainian Economic Journal*, vol. 6, pp. 49-51. DOI: <http://doi.org/10.32782/2786-8273/2024-6-8>
5. Shchorichni zvity KSE Institute [Annual Reports of KSE Institute]. Available at: https://kse.ua/wp-content/uploads/2025/02/KSE_Damages_Report-November-2024-UA.pdf
6. Buhalis D., Efthymiou L., Uzunboyu N., Thrassou A. (2024). Charting the progress of technology adoption in tourism and hospitality in the era of industry 4.0. *Euromed Journal of Business (EMJB)*, vol. 19(1), pp. 1–20. DOI: <https://doi.org/10.1108/EMJB-11-2023-0310>
7. Hall C.M., Seyfi S., Koupaei S.N. (2023). Politics and the sustainable development goals: Tourism Agenda 2030 perspective article. *Tourism Review*, vol. 78(2), pp. 314–320. DOI: <https://doi.org/10.1108/TR-10-2022-0498>
8. Huang S., Senbeto D.L. (2026). Perspectives on destination resilience and innovation in sustainable tourism. *Tourism and Hospitality*, no. 7(3), vol. 82. DOI: <https://doi.org/10.3390/tourhosp7030082>
9. Marchenko O., Postol A., Marusei T., Babko N., Semendiak V., Salnikova M. (2024). Trends and characteristics of the Ukrainian touristic industry development in war conditions and the prospects for emerging from the crisis. *Revista de la universidad del Zulia*, vol. 15(42), pp. 407–427. DOI: <https://doi.org/10.46925/rdluz.42.23>
10. Tišma S., Demonja D., Malić-Limari S., Janković M. (2025). Protected natural areas at the intersection of tourism growth and threats: resilience challenges in Croatia. *Journal of the Geographical Institute «Jovan Cvijić» SASA*, vol. 75(2), pp. 269–283. DOI: <https://doi.org/10.2298/IJGI250211008T>
11. Wiskulski T. (2019). Changes of tourism in Croatia in the post-socialist period. *Journal of Geography, Politics and Society*, vol. (3), pp. 14–22. DOI: <https://doi.org/10.26881/jpgs.2019.3.03>

Стаття отримана: 15.04.2026

Стаття прийнята: 29.05.2026

Стаття опублікована: 03.07.2026